

Inventering av insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö 2019



Upprättad
Datum: 2019-09-27
Version: 1.0
Ansvarig: Cecilia Vidgren
Förvaltning: Arbetsmarknads- och socialförvaltning
Enhet: Enhet social hållbarhet



Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	2
Syfte.....	2
Metod och urval	2
Intervjumaterial	4
Förskoleförvaltningen	4
Grundskoleförvaltningen.....	5
Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen	7
Gymnasieskolor	7
Svenska för Invandrare, (SFI).....	8
Arbetsmarknads- och socialförvaltningen.....	9
Öppenvårds- och förebyggande verksamheter.....	9
Boenden.....	15
Kompetensutveckling	17
Avdelning Arbetsmarknad	18
Funktionsstödsförvaltning	19
Kulturförvaltningen	20
Allaktivitetshuset	20
Fritidsförvaltningen	21
Fritidsgårdar	21
Ideella sektorn	22
Fryshuset, United Sisters	23
Skåne Stadsmission, Unga forum.....	24
Ensamkommandes förbund, våga snacka	25
RFSL Rådgivningen Skåne.....	26
Sammanfattade utvecklingsbehov	27
Utvecklingsbehov.....	27
Referenser	31

Sammanfattning

Hedersförtryck är ett komplext arbetsområde där insatser och behov sträcker sig brett från generellt värdegrundsarbete till skyddat boende för personer som lever med en allvarlig hotbild. I denna inventeringen har ett antal strategiskt utvalda verksamheter intervjuats för att få en bild över vad som redan görs i Malmö och vilka utmaningar och utvecklingsbehov som finns.

Sammanfattningsvis visar inventeringen att det bedrivs ett omfattande arbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö. Det finns ett flertal olika verksamheter till stöd för utsatta och det pågår också flera olika främjande och förebyggande insatser för att motverka våldet. Samtidigt visar inventeringen att det nuvarande arbetet inte är tillräckligt och att det finns flera utmaningar och utvecklingsbehov. Utmaningar och utvecklingsområden har tematiserats utifrån: att upptäcka utsatthet, synliggöra hedersrelaterat våld och förtryck, utveckla värdegrundsarbetet, utveckla det befintliga stödet och skyddet samt förhindra framtida våld.

I intervjumaterialet framkommer att det görs mycket för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och att det finns många engagerade medarbetare och chefer, både inom Malmö Stad och den ideella sektorn. I denna inventering framkommer tankar och reflektioner från yrkesverksamma. För att skapa effektiva och långsiktiga insatser behöver även berörda Malmöbornas synpunkter tas tillvara i arbetet framåt.

Inledning

Malmö stad har sedan i början av 2000-talet arbetat med hedersrelaterat våld och förtryck. De senaste åren har arbetet intensifierats. Följande inventering av insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) är ett komplement till den hederskartläggning som genomförts och presenterats i rapporten *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar - en kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm (2017–2018)*. Arbetet med inventeringen har varit möjligt med hjälp av utvecklingsmedel från Socialstyrelsen.

Syfte

Inventeringen syftar till att ge en nulägesbild av pågående insatser och utvecklingsbehov på området hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) både inom den kommunala och den ideella sektorn. Beslutet att genomföra denna inventering kommer från Kommunstyrelsen 2017-06-14, STK-2017-383 som gav arbetsmarknads- och socialnämnden i uppdrag att genomföra en behovsanalys på området.

Metod och urval

Inventeringen bygger på 32 intervjuer som genomförts i Malmö under hösten 2018 och våren 2019 med tjänstepersoner inom olika förvaltningar i Malmö stad och med personal inom ideell sektor. Intervjuerna är semistrukturerade och bygger på frågor om den egna verksamheten – vilka målgrupper den möter och hur den arbetar - samt om behov som kan utveckla arbetet i staden. Utöver intervjuer har information samlats in genom kontakt med till exempel Länsstyrelsen i Skåne, samt vid konferenser, utbildningar och samverkansmöten där representanter från Polisen, Åklagarmyndigheten, Region Skåne och Malmöns kvinnojourer deltagit.

Det finns flera arenor där en yrkesverksam eller frivillig kan komma i kontakt med barn eller vuxna som lever med våld eller förtryck i hederns namn. Det har inte varit möjligt att beskriva alla verksamheter inom ramen för denna inventering. Ett urval har gjorts utifrån att beskriva utvecklingsbehov och utmaningar inom såväl förebyggande arbete som direkt stödjande och skyddande insatser. Verksamheter och funktioner som arbetar direkt med frågan har prioriterats.

Materialet har delats in i olika avsnitt utifrån respektive förvaltning och för den ideella sektorn. Underrubrikerna beskriver den verksamhet som respondenterna representerar. Först beskrivs uppdrag, målgrupp och insatser. Därefter lyfts de utmaningar och utvecklingsbehov som framkommit under intervjuerna. Inventeringen avslutas med en sammanfattning av utvecklingsbehoven som kommit fram under intervjuerna.

Intervjumaterial

Förskoleförvaltningen

Förskoleverksamheten består av drygt 250 kommunala förskolenheter samt ett antal familjedaghem. Därutöver ansvarar förvaltningen för tillsyn över och beslut om godkännande av bidrag till fristående förskolor samt tillsyn över och bidrag till annan pedagogisk verksamhet. Förskoleförvaltningen arbetar främjande med jämställdhet och mot kränkande behandling. Målet är att alla barn ska få en god start och möta trygga vuxna i förskolan. Personalen har en kontinuerlig dialog med föräldrarna om barns behov. För små barn som far illa i hemmet är förskolan en viktig aktör som kan uppmärksamma situationen och göra orosanmälningar till socialtjänsten.

Under hösten 2018 beslutade förskolenämnden att förskoleförvaltningen skulle sammanställa information och ta fram material kring hedersrelaterat våld och förtryck. Nämndens beslut rörde fyra områden; värdegrunden, barnkonventionen, främjande och förebyggande arbete enligt diskrimineringslagen samt normkritiska förhållningssätt. Redan pågående insatser skulle förstärkas i syfte att säkerställa och utveckla medarbetares kunskap i ämnet. Utöver sammanställningen skulle förvaltningen inventera kompetensutvecklingsresurser, såsom webbutbildningar och material som har relevans inom fältet hedersrelaterat våld och förtryck och informera medarbetare via Komin.

Under 2018 har en utbildningsinsats gjorts när det kommer till kunskapshöjning kring barnkonventionen, dels till de fem ledningsgrupperna bestående av förskolechefer, utbildningschefer samt teamledare och till stödfunktioner; de fem pedagogiska utvecklingsteamerna samt specialpedagog och psykologteamerna. I mars 2019 påbörjades nästa kunskapshöjande insats kring hedersrelaterat våld och förtryck, till samma målgrupper som ovan nämnts.

I Malmö finns sex familjecentraler som består av barnhälsovård, öppen förskola och socialrådgivare under samma tak. På en del finns även mödravård. Familjecentralen är en arena som främst arbetar förebyggande med familjer genom att ge stöd i föräldraskap, barns hälsa och utveckling samt vägledning in i samhället. Det är en verksamhet som dels kan komma i kontakt med vuxna som utsätts för hedersförtryck men som också möter föräldrar som uppfostrar sina barn enligt dessa normer.

Utmaningar och utvecklingsbehov

En förskolechef berättar att segregationen är en utmaning i det område hon arbetar. Hon önskar att Malmös barn från olika områden kunde mötas mer. Genom att människor möts kan normer utmanas men om dessa möten inte sker finns risken att normer och fördomar istället förstärks och konserveras.

Personalens egna erfarenhet av, och möjligheter att påverka hedersnormer tas också upp som en utmaning både av personal i verksamhet och på strategisk nivå. Förskolechefen berättar att det finns personal som själva lever med kontroll och exempelvis inte kan delta på föräldramöten på kvällstid. Det finns ett aktivt arbete för jämställdhet på förskolorna, men det förekommer också att personal inte utmanar hedersnormer utan snarare medverkar till att bevara dessa genom att exempelvis accepterar eller till och med uppmuntrar traditionella könsroller eller könsuppdelad lek bland barnen. Med en hög personalomsättning och många vikarier är det en utmaning att säkerställa att all personal känner sig bekväma med Malmö stads värdegrund och förskolans läroplan.

Personalen slits ibland emellan anmälningsplikten, sympatin för föräldrarna, rädsla att själva bli utsatta och oro för att det ska bli värre för barnen. Här behövs stöd för att personal ska känna sig trygga i att göra orosanmälningar och hantera det som händer efteråt.

Grundskoleförvaltningen

Grundskoleförvaltningen består av 76 kommunala skolor med cirka 31 500 elever och cirka 15 000 elever i fritidshem (september 2018). Enligt skollagen är uppdraget att skapa en skola av god kvalitet för alla, där de nationella målen uppfylls och där lärandet upplevs som meningsfullt, stimulerande och tryggt. Grundskoleförvaltningen har genom att de når samtliga barn och unga i grundskoleålder en central roll i det främjande och förebyggande arbetet.

I Malmö stads budget för 2019 har grundskoleförvaltningen getts i uppdrag att, utifrån den gjorda hederskartläggningen, utveckla arbetet mot hedersproblematik i skolans verksamheter. Kartläggningen visar bland annat att det är till skolans personal som de flesta femtonåringarna som lever med hedersnormer skulle vända sig till för stöd och hjälp.

Pedagogisk Inspiration

Pedagogisk Inspiration, PI, är en verksamhet som riktar sig till alla tre skolförvaltningarna, men som organisatoriskt tillhör grundskolenämnden. PI arbetar på uppdrag av skolornas rektorer bland annat med normer och värden som huvudsakligen riktar sig till personalen. Fokus ligger på det främjande och förebyggande arbetet och där har processledare utbildats som i sin tur kan vara ett stöd till sina kollegor på respektive skola. Personalen på PI har löpande kontakt med processtödjarna på skolorna i Malmö som fångar upp goda exempel och sprider vidare. Processledare planeras delta i regelbundna nätverksträffar för att bland annat diskutera hedersnormer kopplat till normkritik.

Det är inte så att vi ska tolerera förtryck men vi ska mötas i en dialog. Hur visar sig heder i vår egen kultur till exempel. Frågan om hedersnormer hänger ihop med andra ämnen som rasism och jämställdhet. Om vi bara har bilden av en utsatt person som en flicka i slöja så missar vi och riskerar att skrämja bort elever. Sen är inte alla fall av hederskontroll på liv och död, för vissa handlar det om begränsningar i vardagen (medarbetare på PI)

Elevhälsan

Inom medicinska elevhälsan på grundskoleförvaltningen finns 84 skolsköterskor och sju skolläkare. Medicinska elevhälsan är en egen verksamhetsgren som styrs utifrån hälso- och sjukvårdslagen. Alla som jobbar som skolsköterskor inom medicinska elevhälsan är specialistutbildade sjuksköterskor, antingen barnsjuksköterskor eller distriktsköterskor. Skolläkare är utbildade barnläkare eller distriktsläkare.

Skolsköterskan innehar en central roll och besök hos skolsköterskan journalförs. Journalen följer med eleven från att de börjar gå på *Barnvårdscentralen* (BVC) upp till gymnasiet. I journalen går det att sekretessbelägga vissa uppgifter för vårdnadshavare. Kravet är att uppgifterna då måste innehålla information som kan vara skadliga för barnen om det kommer till vårdnadshavarnas kännedom. Om eleven byter skola kan journalen vara det enda verktyget där personal under en längre tid kan observera oro för elevens situation.

I och med att vi träffar alla och bygger relationer kan vi jobba kring hedersnormer. Vårt fokus är att alltid jobba hälsofrämjande kring allt och där är arbetet mot hedersförtryck en byggsten. Vi har ett eget sekretessområde och det skapar trygghet, eleverna vågar öppna och berätta om svåra saker (verksamhetschef på elevhälsan).

Alla skolsköterskor och skolläkare har fått utbildning kring könsstämpning och hur de kan tänka kring länder och resor till föräldrars hemländer utifrån risk för könsstämpning eller bortgift.

Vi har fått bra insyn från föreläsare- om vi får höra om att nån ska resa till föräldrarnas hemland, om det är ett område där det förekommer könsstämpning, då ska skolsköterskorna föra könsstämpning på tal. I situationer där det föreligger stor och brådskande oro gör vi en orosanmälan till socialtjänsten (verksamhetschef på elevhälsan).

Respektive grundskola avgör hur de tar sig an frågan om hedersrelaterat våld och förtryck, men det ska belysas inom olika ämnen i undervisningen. Grundskoleförvaltningen har utbildat 80 kuratorer i hedersnormer. Förvaltningen har upprättat en handlingsplan utifrån att en elev misstänks leva under hedersförtryck. Under 2018/2019 har elevhälsans personal genomgått utbildning för att HBTQ certifiera verksamheten.

En utmaning är att ämnet fortfarande kan vara tabu eller svårt att tala om för delar av skolpersonalen, av olika personliga anledningar. Det är väldigt viktigt att skolledningen markerar att detta ska vi prata om inget vi sopar under mattan. Nu har vi gjort en handlingsplan men måste också arbeta aktivt med den. En annan utmaning är att det bland skolsköterskor, kuratorer och lärare är stor omsättning på personal (kurator på elevhälsan).

Efter sommarlovet har grundskoleförvaltningen en utredningsperiod på sex veckor för elever som inte kommit tillbaka efter sommarlovet. Under utredningsperioden söker förvaltningen upp familjen och eleven genom att ringa eller gå hem och knacka dörr. Om skolan inte lyckas hitta eleven så hamnar hen i en speciell kodning i förvaltningens system och då utreds ärendet i enighet med skolplikten. Den så kallade skolpliktsbevakningen görs av speciell personal som också kontaktar Skatteverket, Försäkringskassan och andra myndigheter.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Respondenterna lyfter vikten av att hålla ämnen kopplat till normkritik och diskriminering ständigt aktuella. Genom kompetensutveckling av både medarbetare och chefer samt att den ges med olika perspektiv. Aktuell lagstiftning är en inriktning som nämns specifikt. Pedagogers egen kunskapsnivå kan påverka hur mycket ämnet inkluderas i undervisningen och det kan finnas en rädsla att stigmatisera elever eller peka ut grupper. Mer kunskap kan öka förmågan att uppmärksamma om den enskilda eleven lever under hedersförtryck.

När vi får beställningar gällande hedersnormer från skolor så tänker de mycket i punktinsatser. Det är på grund av att det finns en stor osäkerhet kring hur skolans personal kan arbeta främjande och förebyggande. Om det är någon som måste komma utifrån så kommer inget att bli bättre än idag, både kompetens och resurser måste finnas på varje skola och förskola (medarbetare på PI).

Samverkan mellan grundskoleförvaltningen och andra förvaltningar lyfts som ett utvecklingsområde.

I dagsläget vet vi inte så mycket hur andra förvaltningar gör, vi har inte så bra koll på varandra, det finns inga formaliserade kontaktytor. Vi måste träna oss att se röda tråden mellan olika processer som sker. För att kunna möta eleverna måste det finnas forum för att diskutera mellan lärare. Viljan finns hos lärare men vi måste skapa förutsättningar och förhoppningsvis skapas dialog (medarbetare på PI).

Ett konkret exempel som lyfts fram är socialtjänsten, detta utifrån att det kan föreligga förutfattade meningar kring uppdraget.

Det finns rykten om vad socialtjänsten gör, bland annat att de ska ta barnen ifrån föräldrarna. Det skulle behövas mer utökat samarbete med socialtjänsten (kurator på elevhälsan).

Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen

Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen ansvarar för 12 kommunala gymnasieskolor och vuxenutbildningar i Malmö stad. Förutom de kommunala skolorna finns 24 fristående gymnasium i Malmö som har rikstäckande intag. Utbildningen i gymnasieskolan ska förmedla och förankra demokratiska principer och allas lika värde och rättigheter. Förvaltningens verksamheter skiljer sig från grundskolan då den är frivillig och har till viss del myndiga elever. För myndiga elever finns ingen anmälningsplikt till socialtjänsten.

Gymnasieskolor

Gymnasieskolorna i Malmö har ett hälsofrämjande och förebyggande arbete som utförs av den centrala elevhälsan. Denna fungerar främst som ett stöd till personal som möter elever. Här finns även utrymme för att rikta insatser direkt till elever om skolan uttryckt ett behov av detta. All elevhälsopersonal har gått utbildning och HBTQ certifierats under 2018 - 2019. Under årkurs ett på gymnasiet genomför skolsköterskan ett lagstadgat hälsosamtal med samtliga elever. Här finns riktade frågor om psykisk ohälsa, men inga frågor som berör hedersförtryck. Det finns exempel på gymnasieskolor som arbetar på rutin med elevsamtal som berör hedersnormer och med lokala handlingsplaner för hur pedagoger ska agera om de misstänker hedersförtryck.

För att stärka det förebyggande arbetet så anordnar den centrala elevhälsan *Torgmöten* på skolor. Syftet med torgmötena är informationsspridning och en möjlighet för eleverna att skapa kontakt med verksamheterna. Vid torgmötena bjuds aktörer in som arbetar med att förebygga eller hantera psykisk ohälsa. Exempel på verksamheter som varit representerade är ungdomsmottagningar, ideella föreningar och Resursteam Heder. Personalen har positiva erfarenheter av att arbeta med ideella föreningar i förebyggande och främjande frågor.

Gymnasiesärskolan har arbetat med frågan om kontroll och våld i hederns namn. I arbetet med eleverna ligger fokus på relationell pedagogik, där personal genom att skapa en relation till eleven underlättar för eleven att ta till sig ny information. Till hjälp i kommunikationen används AKK, som står för Alternativ kompletterande kommunikation. Det är ett verktyg med bilder som underlättar kommunikationen. Personalen lyfter också att förändring tar tid och att det är viktigt att vara medveten om det.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Det ser olika ut hur gymnasieskolor tolkar och arbetar med uppdraget att elevhälsan ska arbeta främjande och förebyggande. Kuratorer som intervjuats menar att de ibland behöver ha en stödjande roll, eftersom elever kan behöva stärkas för att kunna ta sig vidare till annan stödjande verksamhet. De erbjuder även stöd till elever under tiden de väntar på att få hjälp från barn och ungdomspsykiatri, där väntetiden kan vara lång.

Ojämn kunskapsnivå bland personalen lyfts också som en utmaning.

Många skolämnen kommer in på hedersnormer, till exempel när undervisningen berör lagar och regler, religion eller mänskliga rättigheter. Det är mentorn eller klassföreståndaren som är de som träffar och känner eleverna och som kan upptäcka om någon är utsatt. Kuratorerna är utbildade i att se varningssignaler på att någon inte mår bra, och är vana att arbeta med unga som mår dåligt av olika anledningar, men lärarna har inte samma kompetens (kurator på centrala elevhälsan).

Respondenter efterfrågar utrymme i schemat för kompetensutveckling i hedersfrågor och att denna riktas till all personal. Det finns behov av en handlingsplan för hur skolpersonal ska hantera hedersförtryck och arbeta förebyggande.

Det hade varit positivt med en gemensam handlingsplan kopplat till heder, så att skolorna hanterar problematiken på liknande sätt. Detta handlar om rättssäkerheten och tryggheten för våra elever. Det ideala vore att alla hade en grundläggande utbildning inom olika områden, exempelvis droger, våld och heder (kurator gymnasieskola).

Skolorna efterlyser mer kunskap i hur socialtjänsten arbetar med individärenden och i vilken utsträckning personal kan få återkoppling kring insatser.

Svenska för Invandrare, (SFI)

Malmö stad är den enda arrangören i Malmö, förutom folkhögskolorna, som har uppdraget att hålla i undervisning i svenska för invandrare. Målgruppen för undervisningen är Malmöbor över 25 år. Skolorna är belägna på Södervärn, Rönneby och Heleneholm. På SFI finns en kurator per 1000 elever (helårsplatser).

SFI kan utgöra den enda arena där personer som är utsatta för hedersförtryck vistas på förutom hemmet. Här kan det finnas elever som saknar nätverk i Sverige, utbildning, språkkunskaper och kännedom om rättigheter och lagar som kan leda till ökad sårbarhet och ett behov av stöd. Om personalen får kännedom om att en elev upplever sig utsatt för hedersförtryck i sin skolmiljö, så flyttas eleven till en annan skola.

I undervisningen kommer vi in på lagar och regler i Sverige, exempelvis att det inte är tillåtet att ha fler fruar, HBTQ personers rättigheter och liknande ämnen. Då kan vi diskutera i klassen, jag försöker skapa sådana mötet mellan eleverna där de får lov att diskutera. Men den är mycket upp till varje lärare (lärare på SFI).

Lärare kan välja att prata om hedersförtryck såsom i exemplet ovan men det finns inget aktivt arbete mot hedersförtryck på skolan. Däremot arbetar skolorna med likabehandling med fokus på diskriminering.

Det finns en likabehandlingsgrupp på skolorna idag, men där kommer vi inte in på heder, det handlar mest om att ingen ska bli diskriminerad eller kränkt på skolan (lärare på SFI).

Utmaningar och utvecklingsbehov

Under intervjuerna återkommer behovet av ett kompletterande stöd till eleverna som berör värdegrunds- och integrationsfrågor.

Det finns många insatser som ska leda till att individer kommer närmare arbetsmarknaden men jag skulle önska att det fanns mer social rådgivning om andra frågor i livet (lärare SFI).

Tidigare bedrevs ett projekt som hette *Sexuell hälsa* på SFI. Projektet utgick ifrån att utbilda ett antal lärare i sakfrågan som i sin tur genomförde lektioner med eleverna i sexuell hälsa. Upplägget var uppskattat av eleverna och information om projektet spriddes nationellt som ett gott exempel på hur SFI verksamheter kan arbeta med sex och samlevnad.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen har ansvar för arbetsmarknadsfrågor, socialtjänst och att i samverkan med andra förebygga sociala problematik. På förvaltningen finns en samordnare för alla typer av våld i nära relationer som har ett stadsövergripande uppdrag.

Socialtjänsten erbjuder skydd och stöd utifrån den enskildes behov. Socialnämnden gör bedömningar och fattar beslut om insatser till individer och familjer som utsätts för våld och förtryck utifrån den aktuella hotbilden. Vid behov av skydd erbjuds detta antingen på kommunens egna boenden eller genom externa placeringar. Inom förvaltningen finns även stöd- och behandlingsinsatser för både utsatta vuxna och barn och för våldsutövare. Under 2018 aktualiserades 723 barn för att de misstänks ha blivit utsatta för barnmisshandel och 1 320 barn för hot och våld i familjen – vilket oftast betyder att de bevittnat/hört våld mot en anhörig. Samma år aktualiserades 358 vuxna personer för att de utsatts för hot och våld i familjen. Det finns ingen aktualiseringsorsak rörande hedersförtryck.

För att ge stöd och skydd till personer utsatta för olika typer av våld i nära relationer så finns Kriscentrum Malmö. Kriscentrum Malmö består av samtalsmottagningen, Kriscentrum boende för kvinnor med eller utan barn, Resursteam heder och Boende heder. Inom Kriscentrum finns även Koncept Karin som erbjuder stöd till personer utsatta för våld i nära relationer där det finns en polisanmälan samt samtalsstöd riktat till personer som är anklagade för våld i nära relation. Barn och unga som utsätts för våld eller sexuella övergrepp eller som utsatt andra för övergrepp kan vända sig till barnkriscentrum som även vänder sig till vuxna som använder våld mot barn och erbjuder behandling. Vissa av verksamheterna inom Kriscentrum Malmö tas upp i detta avsnitt.

Öppenvårds- och förebyggande verksamheter Resursteam heder (RTH)

Resursteam Heder erbjuder ungdomar upp till 25 år, oavsett könsidentitet eller sexuell läggning, som lever med hedersrelaterad problematik, tidigt samtalsstöd och rådgivning på deras arena. Verksamheten riktar sig även till yrkesverksamma som möter ungdomar i sitt dagliga arbete. Resursteamet startade som ett projekt men hösten 2018 permanentades verksamheten. I teamet finns det tre anställda socionomer.

Genom RTH finns möjlighet till konsultativt stöd på plats, metodstöd, rådgivning och risk- och säkerhetsbedömningar. Riskbedömningarna görs på uppdrag av socialtjänsten. Under 2018 fick verksamheten kontakt med, eller om, 151 personer varav 81 procent flickor/kvinnor och 19 procent pojkar/män. Den vanligaste anledningen till kontakten är att den unge lever med olika former av begränsningar. Majoriteten av de unga som Resursteam Heder kommer i kontakt med har aktualiserats av tjänstepersoner inom socialtjänsten och grund- och gymnasieskolan.

Efterfrågan på information och kompetensutveckling kring hedersproblematik är stor och teamet får många förfrågningar från yrkesverksamma om att hålla föredrag. Yrkesverksamma efterfrågar främst kompetensutveckling kring konkreta och praktiska arbetssätt. Resursteamet skräddarsyr föreläsningar beroende på yrkeskår och når cirka 800 yrkesverksamma per år. I dagsläget finns en gräns på max två föredrag i veckan för att också kunna tillgodose behovet av stödsamtal till ungdomar och vuxna.

Vi agerar ofta bollplank åt yrkesverksamma i ärenden. Därefter kan de avgöra om de känner att de vill bjuda in oss till nästkommande samtal med ungdomen. Det viktiga är då att ungdomen vet att vi kommer och vill att vi är där. Vi arbetar utefter frivillighet för att skapa tillit och förtroende till oss och vår verksamhet (medarbetare på Resursteam Heder)

Resursteam Heder beskriver låga trösklar och mobilitet som framgångsfaktorer i arbetet. För de som lever med begränsningar är detta avgörande. Många har svårt att röra sig över staden då de kan riskera att bli upptäckta och därefter utsatta för konsekvenser. Teamet har lång och bred erfarenhet av att arbeta med frågan vilket också innebär att de kan ge ett gott stöd.

Utmaningar och utvecklingsbehov

De socialsekreterare som teamet har kontakt med efterfrågar metoder för familjearbete. Det finns inga evidensbaserade metoder för familjearbete i en hederskontext. Föräldrar kan själva vara offer för hedersstrukturen och har därför själva svårt att stå emot påtryckningarna. Både pappor som mammor kan också vara förövarna. Det är komplext att arbeta med familjen i ett hederärende och socialsekreteraren behöver metoder och kunskap för att inte råka försätta individer i farliga situationer. Även utsatta individer uttrycker ett behov av att insatserna riktas mot familjen och deras föräldrar.

Vi måste försöka jobba med familjerna. Det finns föräldrar som behöver stöd i att stå på sig mot andra släktingar. Det borde finnas fler stödgrupper liknande mammakraft för föräldrar (medarbetare på Resursteam Heder).

I övrigt ser personalen behov av förebyggande arbete. De ser behov av att både samtala om rättigheter, arbeta med och diskutera normer och värderingar, demokrati, jämställdhet och att prata om HRV. De ser att det behövs på skolor, ungas mötesplatser så som fritidsgårdar, allaktivitetshus och bibliotek exempelvis. Det förebyggande arbetet behöver vara långsiktigt, strukturerat och återkommande.

Det är också mycket fokus på tjejer, vad händer med unga killar, par och HBTQ-personer, en partner till någon som lever med hedersnormer kan vara utsatt för stora risker (medarbetare på Resursteam Heder).

De som arbetar inom RTH ser hedersrelaterat våld som en av grunderna till annan problematik såsom kriminalitet, missbruk och social utsatthet. Våldsutsattheten påverkar ungas liv. Ofta behandlas symptomen och inte orsaken till att en person utvecklat ett skadligt beteende. Medvetenheten av hur hedersrelaterat våld kan vara orsaken till annat skadligt beteende behöver öka bland personal som möter personer med riskbeteende.

Kriscentrum Samtalsmottagning

Samtalsmottagningen är en öppen verksamhet som tar emot män, kvinnor och barn som lever med alla typer av våld i nära relationer. Från 15 års ålder kan individer söka stöd hos samtalsmottagningen på egen hand utan förälder. 2017 tog samtalsmottagningen emot 145 män, 366 kvinnor och 32 barn. De möter både de som utsätts för våld och de som utsätter andra. Kriscentrum vänder sig till utsatta av alla kön. Både män och kvinnor söker stöd för att de använder våld. De allra flesta som söker stöd på grund av våldsutsatthet är kvinnor.

Ofta är samtalsmottagningen den första kontakten en person tar (medarbetare på samtalsmottagningen).

Antalet samtal anpassas efter individen och individer behöver inte ha bistånd från socialtjänsten. Personalen för inga journaler och det är upp till klienten om hen vill vara anonym.

Den genomsnittliga personen som söker stöd är en kvinna i 35–40 årsåldern med barn i förskola eller skola. Ibland träffar personalen klienter som levt med hedersnormer och där de helt brutit med familjen, men det är undantag. Snarare är det så att det har förekommit våld i familjen där heder är en del av problematiken. Av de aktuella klienter som samtalsmottagningen hade vid intervjutillfället var det 18 procent som lever i hederskontext.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Ibland kan det vara svårt med tolkar, speciellt för den här gruppen som flytt och lever med en kollektiv hotbild. En del vill inte ha tolk på grund av att de är rädda att information ska läcka. Personalen brukar använda telefontolk från en annan del av landet med det finns fortfarande en rädsla hos vissa klienter.

Samtalsmottagningen erbjuder även stöd till våldsutövare. Bland de som söker stöd för att de utövar våld finns ytterst få som använder våld i hederns namn.

Den gruppen kommer inte till mottagningen. Det beror nog delvis på att våldsutövaren måste se våldet som ett problem för att söka hjälp och när det gäller hedersvåld så ses det ofta som något som är nödvändigt. Här hade vi önskat att det fanns någon verksamhet för att nå de här förövarna, att det kunde finnas en öppning för de som känner att de är tvungna att använda våld trots att de inte vill (medarbetare på samtalsmottagningen).

En annan grupp som kan vara svår att nå är de utsatta som lever så isolerat att de inte kan komma på samtal på grund av kontrollen, speciellt i de fall där individen bor en bit från mottagningen. Språket kan också vara ett hinder, att individen inte kan tillräckligt med svenska för att ringa och boka tid. Ibland hittar den gruppen fram genom en kurator eller socialsekreterare som hjälper till att boka tid eller följa med. Det kan också vara stigmatiserat att söka hjälp för psykiskt mående till skillnad från att söka praktisk hjälp.

För dem som växt upp med hedersnormer så är sexualitet och kroppen väldigt skambelagt. Även om personen lämnat hedersstrukturen och gått vidare i livet så sitter spåren kvar och det kan vara svårt att ha en fri sexualitet även om individen vill det (medarbetare på samtalsmottagningen)

Det finns ett stort behov av långsiktigt stöd till de som lämnat en hedersstruktur. Ofta flyttar individen och då försvåras uppföljningen. Individer som lämnar sin familj saknar ofta ett socialt nätverk i den nya bostadsorten och då ökar risken för att de tar kontakt med familjen. Detta kan innebära en farlig situation för individen. Personalen efterfrågar forskning som tittar på hur det går på sikt för de som lämnat en hederskontext och blivit placerad.

Plattform Malmö, Familjeteamet

Plattform Malmö är en samlingsplats för flera olika sociala insatser. Inom plattformen erbjuds stöd till individer som lever i hederskontext, stödcentrum för brottsutsatta, Maria Malmö för unga med missbruk, Konsultationsteamet för de som vill lämna en kriminell miljö samt stöd till individer som är oroliga för att någon i deras närhet radikaliserats. Därtill finns socialarbetare för ungdomar som arbetar uppsökande på ungdomars arenor.

Inom Plattform Malmö finns också Familjeteamet. Familjeteamet riktar sig till familjer och unga mellan 12 och 21 år. Inom familjeteamet arbetar tre socialsekreterare. Verksamheten tar emot ungefär 240 inbokade ärenden per år. Familjeteamet hjälper familjer som själva vill göra någon form av förändring. Det är frivilligt att komma och insatsen utgår ifrån familjens egen beskrivning av vad de vill ha hjälp med. Allt fler ärenden hänvisas från socialtjänstens öppenvård. Verksamheten har inget utredningsansvar, men är ett viktigt komplement till det myndighetsbaserade arbetet. Endast en liten del är hedersärenden.

Den som förmedlar kontakten kan säga att det finns hedersnormer och problematik med i bilden, men det är sällan familjen själv uttrycker det så. Däremot kan familjerna definiera problemet som att det är svårt att sätta gränser. En ung person kan även själv ta kontakt utan föräldrarna (medarbetare på familjeteamet).

Personalen beskriver att på en tiogradig skala av allvarlighetsgrad ska de arbeta med de fall som ligger mellan tre och sju. Men när de får ärenden på bistånd från socialtjänsten så rör det sig ofta om allvarligare fall som ligger mellan sju och tio. Det kan exempelvis handla om att ge stöd till en familj där barn placerats utanför hemmet. Teamet kan vara ett stöd till familjen som saknar sitt barn och se hur andra barn i familjen kan få stöd. Familjeteamet gör inte bedömningen av när en ungdom kan flytta hem. Socialtjänsten som har helhetsbilden ansvarar för det.

Familjeteamet har ett förutsättningslöst förhållningssätt. Detta blir avväpnande i relationen till familjen och kan underlätta möjligheten att skapa förtroende. Verksamheten arbetar med lösningsfokuserad metod. Det är individen själv som ska komma fram till vad som behövs åtgärdas, med stöd av samtal och frågor från personalen.

Utmaningar och utvecklingsbehov

I personalgruppen finns erfarenhet av att arbeta som skolkurator och som utredare på socialtjänsten. Personalen ser utmaningar för både skola och socialtjänst. De bedömer att på vissa skolor är det så många som lever med hedersnormer att det har normaliserats. Det kan märkas redan i sex-, sjuårsåldern, att elever ofta säger att de glömt gympakläder till exempel. Om problemet uppmärksammas tidigt så finns det bättre möjligheter att göra insatser som får effekt. Går det för långt så krävs det större insatser senare. Socialtjänsten har svårt att få tid att motivera föräldrar att tacka ja till öppna insatser, och det finns inget mellantvång att ta till. Finns det inte kriterier för LVU och föräldrarna tackar nej till öppna insatser så är det inte mycket socialtjänsten kan hjälpa till med.

Ett behov som lyfts är att arbeta med familjer. Det saknas forskning och metoder att arbeta mot hedersförtryck och våld inom familjer. Detta innebär att personalen i dagsläget utgår ifrån de metoder som finns generellt inom socialtjänsten för att arbeta mot familjer.

Det finns rätt mycket utbildningar om vad hedersförtryck är, men hur gör vi för att jobba mot det, det behövs det mer kunskap om (medarbetare på familjeteamet).

Det finns behov av mer förebyggande insatser riktat till familjer. Det behövs redan i ett tidigt skede av föräldraskapet. Insatserna kan beröra, utan att sätta heder som etikett, hur det är att vara förälder i ett annat samhälle än det individerna själva växt upp i. Hur familjer kan hantera släkten för att skydda sitt barn. Personalen har tankar på hur denna typ av insats kan se ut, men det är en utmaning att få målgruppen att söka hjälp. De lyfter faktorn att verksamheten finns mitt i stan, många kommer inte ut ur sitt område. Familjeteamet jobbar hela tiden på att sig göra sig kända, men tror att de behöver bli mer offensiva, speciellt i dessa ärenden.

Personalen uppger att de får fler och fler biståndsärenden. Arbetsbelastningen sätter gränser, ju fler biståndsärenden verksamheten får desto mindre tid finns det till tidiga insatser.

Föräldrarådgivarna, förebyggande arbete på socialtjänst öster

Socialtjänsten erbjuder flera typer av insatser till föräldrar såsom föräldrautbildningarna Cope, ALLT och Connect. Ett exempel på familjestöd är familjerådgivarna i socialtjänst öster. Familjerådgivarna arbetar förebyggande genom att erbjuda föräldracafe, samtal,

föräldrautbildningar, samt att ge stöd till skolor och förskolor som vill öka föräldrarnas engagemang.

På föräldrautbildningarna kommer föräldrar med olika bakgrund från olika delar av staden, det blir en bra mix och ett tillfälle att träffa svenskfödda föräldrar och se att de kan också ha utmaningar i sitt föräldraskap. Att det finns gemensamma svårigheter. Det är bra också att det kommer samkönade par ibland, det blir en bra blandning i gruppen (familjerådgivare).

Målet med verksamheten är att stärka föräldrarna i sin roll så att de kan leda barnen att bli delaktiga i samhället. En av föräldrarådgivarna berättar att det som fungerar bra med verksamheten är att det är ett förebyggande arbete, det finns inget motstånd på grund att det blivit en anmälan utan föräldrar kommer för att de vill. Föräldrarådgivarna arbetar uppsökande på förskolor och öppna förskolor. I samtalen utgår de ifrån varje familjs behov. De arbetar med empowerment och tittar tillsammans på vad föräldrarna själva kan göra för att lösa en situation. På så vis stärks föräldrarna i sin föräldraförmåga.

När vi pratar med dem försöker vi lugna dem och ta bort vi och dom-gränsen. Vi vill stärka dem i att de ser sig själva som en del av samhället. När föräldrarna säger att de inte vet hur andra föräldrar gör i Sverige så säger jag- du har ju bott fem år i Sverige, hur gör du (familjerådgivare).

Föräldrarådgivarna arbetar inte direkt med hedersfrågan men eftersom de pratar om barnuppfostran så kommer de ofta in på barns rättigheter och att flickor och pojkar ska ha samma rättigheter. Personalen bedömer att vissa restriktioner och förväntningar på barnen handlar om rädsla för det som är obekant. Det gäller bland annat önskemålen om vilken partner föräldrarna vill att barnen ska ha. Det kan handla om hedernormer, med det kan också vara att föräldrarna vill ha det som är bekant, precis som människor över lag gärna omger sig med människor som de kan relatera till och som har en liknande bakgrund och värderingar.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Verksamheten har inte lyft några särskilda utmaningar gällande arbetet mot hedersförtryck men lyfter däremot andra utmaningar för verksamheten såsom att göra sig förstörd vid tidsbokningar trots klienternas begränsade kunskaper i svenska. En annan utmaning är att föräldrar ibland vill att personalen ska leverera ett rätt svar på hur de ska göra med sitt barn. Inte att de själva ska komma fram till vad som är bäst eller lyssna på andra i en grupp.

Förebyggande sektionen, Innerstaden

Förebyggande sektionen på Innerstaden har i uppdrag att arbeta förebyggande men inte uppsökande. En del i personalen arbetar med individer inom exempelvis projektet *Sluta skjut* och andra träffar klasser och håller i värdegrundsövningar. Sektionen har ansvar för bland annat *SSPF*, som är ett samarbetsforum mellan skola, socialtjänst, polis och fritidsgårdar.

Det är bara ett fåtal i gruppen som arbetar med individärenden. Övriga arbetar mer gruppinriktat och generellt förebyggande.

Vi arbetar behovsanpassat, skolan kan signalera till oss om det är någonting som de ser är aktuellt. Nu är det till exempel mycket nätmobbning. Då anpassar vi insatser och går ut och pratar brett om nätmobbning i klasser. Vi kan mobilisera oss snabbt för att möta behoven (socialsekreterare på förebyggande sektionen).

Respondenten uppger att de bara stött på ett fåtal fall av hedersförtryck. I början av varje skoltermin stämmer verksamheten av med skolan hur det ser ut utifrån olika riskfrågor. Heder är

en utav frågorna och skolan brukar uppge att de inte uppmärksammat problem med hedersnormer. Verksamheten ser ett behov av att öka kunskapen om heder och samtidigt prata med personalen om oron för att stigmatisera grupper vilket kan bidra till att de blundar för hedersförtryck.

Det kan vara så att skolan inte pratar om hedersnormer eller inte ser det, att de helt enkelt har otränade ögon. Det är eleverna som är utsatta som blir lidande om vuxna på skolan inte vågar ta i frågan (socialsekreterare på förebyggande sektionen).

Socialtjänsten mottaget barn och familj

Mottaget barn och familj tar emot alla anmälningar och ibland ansökningar inom sitt geografiska område. Motsvarande enhet finns på alla socialtjänstavdelningar för både barn- och ungdom och vuxna.

I mottaget görs en första skyddsbedömning och bedömning om utredning ska inledas. Till socialtjänstavdelning norr kommer det in fem, sex uppenbara fall av hedersförtryck per termin, de allra flesta ärenden gäller tjejer. De två socialsekreterare som medverkat i intervjun uppger att de gemensamt under sin tid på kontoret placerat sammanlagt tre pojkar. De möter även kvinnor som är utsatta för hedersförtryck och kopplas in när det finns barn i dessa familjer. Det är inte ovanligt att hedersärenden rörande vuxna kommer in som relationsvåld.

Det är viktigt att det finns en bred kompetens i mottaget. Först tar socialsekreteraren kontakt med den det gäller, det vill säga den unga själv. I andra fall brukar socialsekreteraren prata med föräldrar och barn. Men rutinen är att inte involvera föräldrar om det finns misstanke om förekomsten av hedersrelaterat förtryck och våld. Det har hänt flera gånger att skolan kommit in till kontoret med flickor eller att socialsekreterare åkt ut till skolan.

Mottaget genomför placeringar av individer utan att veta helt säkert att det rör sig om hedersrelaterat våld. Personalen bedömer inte att de placerar i onödan de gör hellre lite för mycket än att göra för lite. Efter placeringen inleds en vidare utredning av ärendet.

En framgångsfaktor hos mottaget är snabbheten från att ärendet kommer in till att vi agerar (socialsekreterare på mottaget barn och familj).

Efter den första bedömningen och placering lämnas ärendet till utredningsgruppen som arbetar vidare och gör en bedömning om behov av fortsatta insatser och följer upp. I utredningen utgår utredningsgruppen från arbetssättet *Barns behov i centrum* (BBIC) och samlar in information om individens tidigare och nuvarande situation, samma rutin gäller för alla andra utredningar som socialtjänsten gör. Föräldrarna konfronteras med barnets uppgifter och får möjlighet att bemöta dem och tvärtom. Det finns ingen särskild manual, personalen utgår ifrån från samma typ av underlag som i andra utredningar.

I samma byggnad sitter familjehemsvård och öppenvård. Öppenvården tar emot familjer för samtal, dit kan Malmöbor själva vända sig till för samtalsstöd. Inledningsvis får familjer upp till fem samtal och sen kan de ansöka om mer. Utredarna kan, i sin utredning, komma fram till att familjen ska beviljas bistånd i form av kontakt med öppenvården.

Utmaningar och utvecklingsbehov

En utmaning som socialsekreterare möter är att det inte finns någon erkänd metod för att arbeta med familjer i hedersärenden. Trots att det saknas metoder måste socialtjänsten ändå ha samtal med familjen. Detta innebär att socialsekreterarna använder samma metoder som i andra fall av

barn som far illa. Dessa metoder tar inte i beaktande att det kan finnas ett kollektiv bakom föräldrarna som i sin tur utövar påtryckningar. Personal efterfrågar bättre anpassade metoder för denna typ av ärenden.

Vad gäller familjer där föräldrar vill bryta mot hedersnormer men som upplever kontroll från omgivningen finns begränsningar i vad socialtjänsten kan erbjuda.

Det behövs också stöd till personer som upplever en press från omgivningen såsom släkt och grannar. De uttrycker ett behov som är svårt att möta. Vi kan erbjuda samtal men om du bor i ett område, vad ska du göra om du inte vill? Kom hit kan vi prata. Vem löser det? Vi kommer inte kunna flytta en hel familj någon annanstans, vi har inte de resurserna (socialsekreterare på mottaget barn och familj).

Boenden

Boende Heder

Boendet heder är ett av två skyddade boenden som Malmö stad driver. Boendet har sex platser för flickor och kvinnor i åldern 16–22 år som lever i en hederskontext och har ett skyddsbehov. Boendet är bemannat dygnet runt. På två av platserna kan boendet ta emot kvinnor utsatta för partnervåld upp till 30 år utan barn. Det är för att vid behov kunna avlasta Kriscentrum boende. Alla bor tillsammans i en lägenhet och delar kök och vardagsrum. De boende har eget rum och nästan alla delar toalett.

Det är klurigt det här med att vi har regler för att säkerställa deras säkerhet, när det är just begränsningar de flytt ifrån. Men vi pratar med dem om att vi vill att de ska må bra och visar att vi bryr oss om dem (medarbetare på Boende heder).

Arbetsgruppen har en lång erfarenhet av att arbeta med målgruppen. Det är bara kvinnor som arbetar på boendet vilket kan vara lugnande för föräldrar som inte vill att döttrar ska bo där det finns män och på så sätt äventyra familjens heder. Enligt personalen trivs de som fått skydd på boendet oftast mycket bra och vill inte flytta därifrån. Boende Heder arbetar mycket med tryggheten och att skapa en relation med den unga genom regelbundet samtalsstöd. Genom att skapa förtroende kan personalen göra en bättre riskbedömning och vidare en mer långsiktig planering. Personalen gör riskbedömningar enligt Patriark och FREDA men tittar även på styrkefaktorer hos tjejerna och olika riskscenariot utanför Sverige.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Personalen på boende heder beskriver att många av de unga som kommer till boendet och som har sin hemvist i Malmö flyttas vidare till andra städer på grund av hotbilden. En del flyttar tillbaka till familjen eller partnern. En utmaning är att de som bedöms kunna stanna i Malmö har svårt att hitta boende. De blir kvar på skyddat boende längre än de behöver på grund av att de inte har något annat boende att flytta till. Det är ett stort ansvar som läggs på dem som är över 18 år att kunna klara sig själva och leta bostad på egen hand. Speciellt när de kommer från ett kollektivistiskt sammanhang där beslut vanligtvis tagits av familj eller släkt. Många har varit så begränsade och inte är vana att själva ta ett vuxenansvar och veta vad det innebär.

Många uppvisar psykisk ohälsa med ångest, självmordstankar och självskadebeteende. Personalen har utvecklat olika handlingsplaner för detta. De boende behöver bearbeta känslor, ångest, att förlora familjen, självskadebeteende och riskbeteende. Personalen lyfter att de saknar en evidensbaserad metod som är utformad efter ungdomar.

Ett annat behov som personalen ser är det långsiktiga stödet. Många blir väldigt ensamma efter de lämnat familjen. Därtill är framtida boende en utmaning. Personalen tycker det skulle vara bra

med någon form av utslussningslägenheter och stödkontakt liknande de som *Gryning* i Västra Götaland har. Nu blir det ofta väldigt ovisst vart tjejrna ska ta vägen, vissa får vänta länge och under tiden går de inte i skolan, det blir psykiskt påfrestande för dem.

Det uttrycks även behov av att arbeta förebyggande med familjen genom att stödja föräldrar som har trauman så att de kan må bättre samt öka kunskap om barns rättigheter.

Sen när det har uppkommit en situation mellan den unge och familjen finns inga erkända metoder att använda sig av för att arbeta med familjen.

Familjehemsvården

På strategiska avdelningen på arbetsmarknad- och socialförvaltningen finns en metodutvecklare med ansvarar för uppföljning kring barn som socialtjänsten placerat i dygnsvård.

Metodutvecklaren utbildar familjehem och jourhem samt samordnar utbildningsinsatser. Totalt har Malmö stad 400–450 barn i familjehem. Det finns hem med särskild erfarenhet av hedersnormer med det är ingen garanti att en ungdom med hedersproblematik kommer till ett hem med erfarenhet av frågan. Det är dock alltid viktigt att de kommer till ett stabilt hem där det finns förståelse för vad ungdomen varit med om. Familjehemmet får handledning och stöd under hela placeringstiden.

För att kunna bli familjehem måste de som ansöker ha en stabil egen situation. Det är en lång utredning med utdrag ur polisregister, avstämning om personerna tidigare haft kontakt med socialtjänst samt referenstagning. Under utredningen görs djupintervjuer som belyser familjehemsföräldrarnas egen barndom och för att se mönster i familjen och vilket känslomässigt utrymme som finns. Utredningen belyser svagheter och styrkor i familjen och hur det aktuella barnet kommer passa in. Även familjens attityder till religion, politiska värderingar, alkohol, droger och sexualitet utreds.

De barn vi placerar på grund av heder har föräldrarna i Sverige. När det finns sociala skäl till placeringen får de bo kvar så länge de skälen kvarstår. Samtidigt arbetar vi med situationen, arbetar för att barn och föräldrar kan återknyta. Men det måste utgå från barnets säkerhet (metodutvecklare på familjehemsvården).

Malmö stad har utvecklat en egen modell för familjer från andra länder. Eftersom barn som kommer från andra länder kan placeras i svenska familjer ställs djupa frågor om attityder, så att barnet kommer i rätt familj. Detsamma gäller om familjen kommer från samma land som barnet. Även om barnet och familjehemmet har samma ursprungsland kan de ha helt olika traditioner. Det är viktigt för att insatsen ska bli lyckad att det är en bra matchning mellan familjehem och barn.

I utbildningen för nya familjehem tas frågor om barns rättigheter, kulturskillnader och jämställdhet upp. Vissa familjehemsföräldrar kommer från länder där det är vanligt med hedersnormer. På utbildningen får deltagarna arbeta i grupper och det bidrar till diskussioner mellan deltagarna om kultur, män och kvinnor och könsroller. Här är det bra med en blandad grupp med familjer med olika bakgrund. Kursledaren hjälper till med en öppen attityd så det blir ett tillåtande klimat i gruppen så att alla känner att de kan diskutera.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Det ska inte finnas hedersnormer i familjehemmet. Det är vanligt, speciellt bland ensamkommande att placeringen blir hos släktingar. Vid placering av ensamkommande barn har det funnits fall där de biologiska föräldrarna har pressat familjehemmet från utlandet. De är rädda att barnen ska leva på ett annat sätt än de gjort i hemlandet.

En fördel med placering i familjehem är att det kan vara lättare att komma in i ett sammanhang i en familj. Speciellt i de fall individen kommer i ett hem med samma kultur men utan hedersnormer. Familjehem som är väletablerade i Sverige kan hjälpa barnet med integrationen samtidigt som de har förståelse och kan prata med de biologiska föräldrarna. Föräldrarna kan då släppa sin oro och acceptera barnets placering på grund av att de är från samma kultur.

En utmaning är att det inte finns tillräckligt med familjehem och att barnen istället placeras i jourhem för länge. Det är en utmaning att matcha rätt barn till rätt familj om antalet familjehem är begränsade.

Kompetensutveckling

Kompetenscentrum mot våld i nära relationer

Kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck framhålls av alla som grundläggande för att kunna förebygga förtrycket, göra rätt bedömningar och ge ett adekvat stöd och skydd.

Kompetenscentrum mot våld i nära relationer är ett samarbete mellan flera skånska kommuner men är en del av Malmö stad. De erbjuder utbildningar på bas-, och fördjupningsnivå samt även metodutbildningar och spetsutbildningar till redan kunnig personal. Utbildningarna riktar sig till anställda inom kommunerna, den största gruppen är socialsekreterare.

En basutbildning är på tre halvdagar. På utvärderingarna från kurserna så är det just kunskap om hedersvåld som deltagarna ofta uppger att de behöver. Det finns en osäkerhet och hedersärenden blir ärenden som en del handläggare inte vill ta i. Det finns naturligtvis personal med erfarenhet och kunskap men en stor utmaning är personalomsättningen inom socialtjänsten. Kunskapen om könsstymning är oftast låg. Utbildningarna väcker känslor och bidrar till att höja deras kunskap i dessa nämnda områden.

Till Kompetenscentrum finns också knutet ett forskarnätverk med forskare från olika universitet främst Malmö och Lunds universitet.

Utmaningar och utvecklingsbehov

För att bidra till att kommuner agerar på ett liknande sätt i hedersärenden så nämner respondenter ett behov av en nationell handlingsplan. Detta skulle även skapa ett bra stöd för den enskilde socialsekreteraren att kunna agera utifrån en mer samstämmig bild av problemen. Det är också viktigt att lyfta det goda arbetet som redan utförs av socialtjänsten för medarbetares motivation och viljan att arbeta kvar.

Basutbildningen, som kompetenscentrum tillhandahåller, ger en introduktion till ämnet men det krävs mer kunskap och praktisk handledning i ärenden. Det är därtill viktigt att utredande socialsekreterare får hjälp och avlastning med andra ärenden när ett hedersärende kommer in.

Ett problem är det låga förtroendet för socialtjänsten. Här kan det vara så att det finns en stelbenthet från myndigheten i att ha förmågan att sätta sig in i hur en individ från en kollektiv kultur upplever sin situation.

Tolkar har en nyckelfunktion, men har inte alltid de rätta orden och kunskapen om hedersnormer. Det skulle därför behövas specialutbildade tolkar som på så sätt blir lämpliga att anlita i hedersrelaterade ärenden. Fler kvinnliga tolkar skulle kunna minska avståndet mellan tolken och klienten då många som utsätts är kvinnor. En annan grupp som behöver kompetensutveckling är gode män. Även om antalet ensamkommande ungdomar som behöver god man minskat så finns det andra grupper som fortfarande har behovet exempelvis individer inom LSS.

Information och stöd behöver finnas tillgängligt på platser där utsatta personer vistas såsom frisersalonger, föreningar men även i sociala media.

Vi behöver samverkan men också en förståelse av vad samverkan är så att det inte blir tomma ord, och att vi behöver se andra aktörer än bara socialtjänsten i detta (utvecklingssekreterare på Kompetenscentrum).

Avdelning Arbetsmarknad Enheterna arbete och studier

Inom arbetsmarknads- och socialförvaltningen finns en rad insatser som erbjuds Malmöbor som inte har egen försörjning. Intervjun har genomförts med två sektionschefer på enheterna arbete och studier med ansvar för bland annat SFI sektionen och Avanti som riktar sig till personer med PTSD. Målgruppen för SFI sektionen är de SFI elever som har försörjningsstöd. Av SFI eleverna i Malmö är 50 procent självförsörjande. 35 procent har försörjningsstöd och 15–20 procent har etableringsersättning.

Sektionscheferna berättar att det har blivit ett större fokus på jämställdhet i insatserna och synen på klienterna. Förut ställdes olika krav på kvinnor och män. Det togs förgivet att utlandsfödda kvinnor ansvarade för hem och barn och därför förväntades de inte kunna ha en insats på heltid. Utlandsfödda män däremot förväntades ha sysselsättning på heltid och inte ta ansvar för hem och barn i samma utsträckning. Nu finns det ett individperspektiv, samma krav ställs oavsett kön. Detta leder till att det blir diskussioner med klienterna om hem och barn, och att föräldrar förväntas dela på ansvaret.

Om kvinnan är klienten försöker vi skapa en allians med henne. Vad vill hon, och hur kan vi hjälpas åt att nå dit. Någon har sagt att hon önskade att få en praktik på heltid för att komma hemifrån och slippa ta allt ansvar för hemmet. Andra har berättat att de ser i framtiden att de vill skiljas. Det tyder ju på att de upplever sig har andra möjligheter här i Sverige (sektionschef på enhet för arbete och studier).

Personalen på Avanti upplevde att det fanns kvinnor i verksamheten som kände sig kontrollerade. Då började verksamheten arbeta mer aktivt mot hederskontroll. Bland annat genomfördes en halvdagsutbildning för personal. Personalen enades om en handlingsplan som inkluderade att bjuda in någon från Malmö stad som jobbar med HRV för informationsmöte för deltagare, ta diskussionen när frågan tas upp, våga ställa svåra frågor, informera om mänskliga rättigheter och jämställdhet samt gällande lagstiftning, uppmärksamma signalerna bland deltagare samt formulera riktlinjer för familjemedlemmars deltagande i Avanti.

Personalen bildade en arbetsgrupp som ska fortsätta jobba med både ovanstående punkter samt uppföljning av arbetet med dem i målgruppen som kan vara utsatt för hedersförtryck. Arbetsgruppen kom bland annat fram till att erbjuda kvinnliga deltagare aktiviteten *Drömmar i Sverige* som består av 16 tillfällen bland annat fyra workshops kring teman drömmar, hälsa, soft skills och arbetsmarknad. Under temat hälsa diskuterades sexuell hälsa.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Ibland kan kvinnan ha större chanser att komma ut i jobb än mannen. Omställningen, att kvinnan synliggörs mer och krav på att hon ska jobba, kan bli lite ovant för en del män. Det gäller även vilket yrke hon ska ha, många kvinnor förväntas arbeta i kvinnodominerade yrken som vård och omsorg eller yrken som handlar om mat och städ. Personalen försöker vidga bilden av vilka arbeten som kan vara aktuella.

Om vi sätter oss och pratar med paret om vilka krav och förväntningar vi har och hur vi kan hjälpa så får vi oftast till en bra relation. Det kan vara bra för mannen att höra att vi exempelvis förväntar oss att båda tar ansvar för hem och barn och att båda förväntas bidra till försörjningen av familjen (sektionschef på enhet för arbete och studier).

När personalen möter motstånd från män försöker de bemöta det, oftast kan de lösa mycket genom att ha ett samtal med både mannen och hustrun. De förklarar vilka förväntningar som finns och att det gäller alla avsett kön eller bakgrund. Ibland uppmärksammar personalen att kvinnor är bevakade, att mannen väntar och hämtar och vill vara med på möten. I vissa fall kan motstånd handla om kontroll men i vissa fall är det en osäkerhet inför det nya samhället.

Funktionsstödsförvaltning

Funktionsstödsförvaltningen har en samordnare mot våld i nära relation, liknande den struktur som arbetsmarknad- och socialförvaltningen har. Strukturen underlättar för systematiskt utvecklingsarbete i frågor som berör våld i nära relationer och hedersförtryck som ingår i denna kategori.

Funktionsstödsförvaltningen har bedrivit projektet *Våld mot brukare med intellektuell funktionsnedsättning/ autismspektrumtillstånd* där syftet har varit att öka kunskapen och identifiera brukare med intellektuell funktionsnedsättning som lever med hedersrelaterat våld och förtryck. Projektet har innehållit kompetensutveckling till personal och workshops för brukare. Inom ramen för projektet har förvaltningen tillsammans med föreningen *Tjejers rätt i samhället*, TRIS, tagit fram ett kunskapsunderlag. Underlaget innehåller rådgivning och konkreta frågor som kan vara till stöd om personal misstänker hedersrelaterat våld och förtryck. Här beskrivs tydliga rutiner för hur personal ska agera vid misstanke om brukare är utsatta för våld och förtryck. Rutinen ingår i en handbok som publicerats på intranätet KomIn.

Funktionsstödförvaltningen bedriver också en gruppverksamhet för brukare kallad V.I.P.-programmet. V.I.P står för Viktig Intressant Person och är en metod med syfte att bidra till att minska risken för destruktiva relationer genom att lyfta kunskap om känslor, gränssättning och våld. Programmet riktar sig till personer med insatser inom LSS eller socialpsykiatri, och som har en intellektuell eller psykisk funktionsnedsättning.

V.I.P.- programmet förebygger att kvinnor och män utsätts för och/eller utsätter andra för våld i nära relationer. Det genomförs av speciellt utbildade handledare som genomgått en utbildning om programmets innehåll och teman, med kunskap om våld i nära relation, genussystemet och diskrimineringsgrunderna. V.I.P.- programmet är en strukturerad, pedagogisk gruppledd utbildning. Deltagarna träffas vid tolv tillfällen med sex olika teman som återkommer med fördjupad karaktär. Brukarna får på olika sätt öva på att ha huvudrollen i sitt eget liv.

Om den enskilde får en ökad självkänsla sjunker risken för destruktiva relationer. Att medvetandegöra känslor, träna på att sätta gränser och lära sig om våldets olika uttryck kan möjliggöra bra val i olika situationer. Genom kunskap om känslor, relationer och gränssättning ökar möjligheten att kunna fatta kloka beslut och som minskar onödig utsatthet.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Personalen beskriver ett behov av kunskapsöverföring om målgruppens specifika situation och utgångsläge mellan förvaltningar och andra myndigheter.

Insatserna som finns för våldsutsatta, till exempel skyddat boende, där finns inte kunskap om vår målgrupp. Det krävs hög kognitiv förmåga att ta till sig stödet som samhället erbjuder (medarbetare på funktionsstöd).

Ytterligare en utmaning för målgruppen är att vittna i en rättsprocess. Det kan vara svårt för personer med intellektuell funktionsnedsättning att förstå och beskriva vad de varit utsatta för. Det måste därför finnas både bättre stöd, kunskap och verktyg för att arbeta med målgruppen i en rättsprocess.

Personalen menar att en utmaning är att uppmärksamma personer som begränsas av familjen och att det finns perioder av extra utsatthet. En identifierad period är mellan gymnasiet och innan brukare kommer till daglig verksamhet. Då har kommunen ingen insyn och risken finns att ungdomar blir bortgifta. Här lyfter personalen ett behov av stärkt samverkan med gymnasieskolor. Ett alternativ kan vara att förvaltningen aktivt informerar mer om daglig verksamhet och riktat mot gymnasieskolorna.

För en person som lever i hederskontext är daglig verksamhet en öppning till majoritetssamhället och en arena där utsatthet kan upptäckas (medarbetare på funktionsstöd).

Många av brukarna bor hemma och har daglig verksamhet. Daglig verksamhet är en möjlighet för brukaren att komma ut ur hemmet, träffa andra och ha en sysselsättning. Det är frivilligt så det kan vara en svår balansgång för personalen att tillgodose anhörigas önsknings utan att göra avkall på individens rättigheter.

En utmaning som förvaltningen lyfter är svårigheter med vad samhället kan erbjuda för långsiktigt stöd. Möjligheten att hitta skyddat boende som samtidigt är anpassat till olika funktionsnedsättningar kan också vara ett problem. Gruppen intellektuellt funktionsnedsatta har svårare att manövrera i dubbla normsystem. Detta kan medföra en mer utsatthet för att förstå sin situation samt stora risker att hantera.

Om jag är i hederskontext och är normalbegåvad, och jag gör bedömningen att jag måste lämna för att bli fri. Den möjligheten har inte våra brukare, de går från ett beroende till annat beroende. Där måste vi ha något bra alternativ att erbjuda dem (medarbetare på funktionsstöd).

Kulturförvaltningen

Kulturförvaltningen är en aktör som kan möjliggöra individers deltagande i samhällslivet. För personer som lever med hedersförstyck kan verksamheter inom kulturförvaltningen bidra till att utöka livsutrymmet. I nämndsmalet för 2019 finns *kulturell allemansrätt för barn och unga* samt *likvärdiga möjligheter till kultur*.

Allaktivitetshuset

I Malmö finns tre Allaktivitetshuset som delar lokaler med grundskolor på Lindängen, Hermodsal och Rosengård. Utgångspunkten för aktiviteterna som erbjuds är att de efterfrågas från de boende och riktar sig mot både barn och vuxna.

Kulturförvaltningen upplever att barn som lever med ett begränsat livsutrymme har en större möjlighet att delta i Allaktivitetshusens aktiviteter då de erbjuds i skolans lokaler.

Det är bra att aktiviteterna erbjuds i skolans lokaler. Skola förknippas med någonting positivt. Det är lättare att föräldrarna släpper iväg barnen om det är i skolan. För att nå tjejer som annars inte fick komma så la vi in tjejernas aktiviteter i deras schema, så istället för att de slutade klockan två så slutade de lite senare och hade en aktivitet efter skolan (sektionschef på kulturförvaltningen).

Allaktivitetshuset arbetar med att öka förtroendet för verksamheten hos föräldrarna i de fall där de möter misstänksamhet kopplat till hedersnormer. Ofta handlar misstänksamheten om vad aktiviteten innebär. Personalens erfarenheter är att det hjälper att bygga förtroende genom att exempelvis låta föräldrarna delta under aktiviteten vid ett tillfälle.

Vi har 22 ledare, varje ledare ska ringa två elevers föräldrar varje vecka och berätta nåt positivt om deras barn. I samband med dessa samtal berättade vi att det finns aktiviteter för vuxna. Det handlar om kunskapspridning och att knyta relationer. När personalen väl har fått föräldrarnas förtroende kan de få frågor om allt möjligt (sektionschef på kulturförvaltningen).

Utmaningar och utvecklingsbehov

Personalen upplever svårigheter att samverka med socialtjänsten när de upptäcker att barn far illa och gör en orosanmälan. Efter en anmälan så vet personalen inte hur de ska gå vidare och får ingen återkoppling från socialtjänsten. Förhoppningen är att det finns sätt att samverka med socialtjänsten trots sekretessen. Samverkan fungerar betydligt bättre med skolan då pratar personalen med kuratorn på skolan och om de uppmärksammat samma oro så görs anmäla tillsammans.

Fritidsförvaltningen

Fritidsförvaltningen gör en enkätundersökning kring ungas fritidsvanor som presenteras i rapporten Ung Livsstil. Resultatet från denna visar att flickor med utlandsfödda föräldrar i utanförskapsområden har minst fritidsaktiviteter av alla¹. I årets enkät har frågorna utvecklats till att tydligare plocka upp när det är föräldrar som inte tillåter en fritidsaktivitet. På så vi kan vi fortsätta mäta hur hedersnormer påverkar ungas livsutrymme och fritidsliv, och därmed även den allmänna hälsan hos de unga som lever med hedersnormer. I storstadskartläggningen framkommer att unga som lever med hedersnormer i familjen i stor utsträckning även lever med begränsningar i fritidslivet.

Fritidsgårdar

I Malmö finns det 19 fritidsgårdar. Fritidsassistenten som intervjuats är anställd på en fritidsgård och berättar att Malmö stads omorganisation 2017, då samtliga fritidsgårdar blev samlade i samma förvaltning, bidragit till ett mer gemensamt förhållningssätt. Personalen på fritidsgården har anmälningsplikt och där en del av personal gått en utbildning som socialtjänstens öppenvård höll i utifrån att göra orosanmälan. Utbildningen var uppskattad av personalen på fritidsgårdarna.

Fritidsgården kan utgöra en trygg plats utanför hemmet och bygger på frivilligt deltagande, det kan därför vara en bra plats att arbeta förtroendeskapande. Det finns inga prestationskrav som i skolan utan besökarna kan till exempel komma och spela spel en stund och då kan personalen få tillfälle att prata. Det är mest killar som besöker fritidsgården men förvaltningen arbetar aktivt med att få fler tjejer till verksamheten. Därför möter personalen sällan flickor som lever med hedersnormer.

Dom som är mest drabbade av hederskontroll kommer inte till oss, men vi har killar som säger att systemet inte får komma. Ibland har vi bara öppet för tjejer. Vi har haft incidenter där en anörig kommit förbi och haft synpunkter på huruvida en tjej får delta i dessa separativiska träffar (fritidsassistent).

¹ Malmö Stad 2017, *Ung Livsstil*.

malmo.se/Kommunpolitik/Organisation/Forvaltningar/Fritidsforvaltningen/Ung-livsstil-Malmo, hämtad 20190429

Fritidsgården samarbetar med skolor när de känner oro för barn och ungdomar. Då kontaktar fritidsgården skolan och beskriver sin oro men på grund av sekretessen får skolan varken bekräfta oron eller berätta om eventuella insatser. Däremot kan personalen på fritidsgården bli kontaktade av socialtjänsten under en utredning av ett barn eller ungdom, då vill socialtjänsten få en bild av fritidsledarnas uppfattning om individens situation.

Resursteam heder har haft en workshop på fritidsgården och en del av personalen kommer få en fördjupning. De som får ta del av fördjupningen har ansvar för att senare sprida kunskaperna vidare inom arbetsgruppen. Under intervjun framhäver fritidsassistenten att det fortfarande behövs mer fortbildning, fördjupning och konkreta verktyg för hur fritidsgårdarnas personal kan jobba vidare med frågan.

Personalen har gått utbildning i metoden *Din bror* som är en samtalsmetod för tonårspojkar i grupp utifrån manualstyrda samtalsträffar. Syftet är att öka välmående bland pojkar och skapa en hälsosam miljö där de kan utvecklas. Metoden upplevs vara ett användbart verktyg för de som fick utbildning. Fritidsgårdarna har även bildat ett internt sexuellhälsa-nätverk mellan flera fritidsgårdar som träffas regelbundet för att diskutera hur de kan arbeta med hedersrelaterade frågor.

Utmaningar och utvecklingsbehov

En utmaning som lyfts är behovet av att ständigt arbeta med värdegrundsfrågor. Homofobi är utbredd och regnbågsflaggan har rivits ner upprepade gånger. Dock har personalens arbete med värdegrund fått effekt så flaggan under de senaste åren fått sitta kvar.

Det finns homofobi, vi jobbar ständigt med att bemöta det och det får effekt, de börjar rätta varandra när någon säger något olämpligt (fritidsassistent).

Ideella sektorn

Fritidsförvaltningen, kulturförvaltningen, arbetsmarknad- och socialförvaltningen och stadskontoret ger medel till ideella föreningar. Den ideella sektorn är ett viktigt komplement till Malmö stads verksamheter. I Malmö stad finns ett bidragsnätverk där det tas upp frågor kring bidragsgivning. Ett mål med nätverket är även att samordningen mellan förvaltningarna ska bli bättre.

Ideella kvinnojourer har historiskt sätt varit ledande i Sverige när det kommer till att ge skydd och stöd till kvinnor som är utsatta för våld i nära relation. Kommuners skyldigheter att erbjuda stöd och skydd till våldsutsatta individer har ökat i med SoL 2001:453 och socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2014.4 (M och S) men den ideella sektorn innehar fortfarande en viktig roll i arbetet mot våld i nära relationer.

I Malmö finns flera ideella föreningar som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Förutom kvinnojourerna som arbetar med stöd och skydd och viss förebyggande verksamhet finns andra förebyggande insatser. Rädda Barnen har under flera år drivit projektet *Kärleken är fri* med medel från Länsstyrelsen och Malmö stad. I dagsläget bidrar inte Malmö Stad till *Kärleken är fri*. Men Rädda Barnen bedriver projektet på enskilda skolor i Malmö på skolans egen förfrågan.

Nedan finns exempel på föreningar som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns fler aktörer som gör viktiga insatser i frågan men liksom kommunala verksamheter har antalet intervjuade föreningar fått begränsas.

Fryshuset, United Sisters

Föreningen Fryshuset har delat in sina verksamheter i fyra sektioner varav en är *Föredöme och framtidstro*. Sektionen innehåller olika verksamheter som erbjuder gemenskap och vuxet stöd till ungdomar. United Sisters, Elektra, Arbete mot utanförskap samt Avhopparverksamhet för kriminella och högerextrema är verksamheter som finns i denna sektion. De bedrivs ofta i samarbete med kommuner, regioner och länsstyrelser och finansieras via bidrag och fonder.

Verksamheten Elektra arbetar för ett samhälle fritt från förtryck, våld och andra kränkningar med inriktning mot att förebygga hedersvåld och förtryck. Via tjej- och killgrupper arbetar personalen med att påverka attityder via utbildningskonceptet hjältar och hjältinnor. De erbjuder även utbildning för yrkesverksamma som möter målgruppen. Elektra har tidigare erbjudits i Malmö och Fryshuset har en vilja att starta upp verksamheten igen då de upplever en efterfrågan på denna typ av verksamhet.

United Sisters har 22 års erfarenhet att bedriva verksamhet för tjejer och idag finns de i Stockholm, Göteborg och Malmö. I Malmö möter verksamheten 300–350 personer per år som identifierar sig som tjejer. Genom United Sisters kan deltagarna få en egen coach som de träffar regelbundet. Föreningen erbjuder också gruppverksamheter där en grupp träffas och behandlar olika teman utifrån gruppens intresse och öppna träffar.

United Sisters gruppverksamhet bygger på självstärkande arbete och normkritik. Deltagarna kommer oftast via skolpersonal. Exempelvis kan pedagoger höra av sig om att det finns mycket konflikter, utbrändhet eller en hård jargong. Personal från United Sisters kommer då ut på ett klassbesök med information om gruppverksamheten och sen får tjejerna anmäla sig frivilligt. Gruppledaren jobbar med en grupp under en termin eller ett skolår. Det går i perioder hur väl verksamheten kan möta efterfrågan.

Vad gäller gruppverksamheten så är det stor efterfrågan, skolpersonalen berättar att det är stökigt i skolan och stökigt i området. Vi har fått säga nej till fyra skolor nu under hösten (verksamhetsansvarig på United Sisters).

United Sisters har en verksamhetsansvarig och två samordnare anställda. Grupp- och coachledare är volontärer och får en tvådagars utbildning som bygger på normmedvetet och hälsofrämjande förhållningssätt mot ungdomar. Volontärerna får handledning i grupp två gånger per termin och kan vid behov få individuell handledning.

De flesta deltagarna i coachverksamheten kommer United Sisters i kontakt med via socialtjänsten. Det är viktigt att deltagaren får information om att det inte är en myndighet.

Vi blir kontaktade av socialsekreterare som har en känsla av att nåt inte står rätt till men som inte har tillräckligt för att öppna utredning. Då kommer det första gången med en socialsekreterare, det är bra att de har en kontakt med socialsekreterare om något sen kommer upp. Vi gör alltid en kartläggande intervju. Vissa har jättemycket bagage när det kommer. Det är inte till oss de ska om de har allvarliga problem. Ibland kommer det fram på intervjuer eller till coachen (verksamhetsansvarig på United Sisters).

Verksamheten finansieras med bidrag från Malmö stad och Länsstyrelsen Skåne, en del aktiviteter finansieras från sökta fonder. Kommunstyrelsen medel har gjort att verksamheten kan tillgodose efterfrågan på individuell coaching.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Föreningen upplever att det är svårt när en tjej behöver akut hjälp. Barn- och ungdomspsykiatrien har långa köer och de har erfarenhet av att det är brist på akuta boenden när personal varit i kontakt med Social jour. Individerna får tillslut hjälp men de efterlyser en snabbare hantering. Föreningen har en positiv bild av Resursteam heder och anser att verksamheten fyller en bra funktion i kommunen och för den ideella sektorn.

United sisters stöter på fördomar utifrån vem som kan leva med hedersnormer.

Vi har haft kontakt med skolor där personalen samlat ihop alla tjejer med slöja i klassen, eller alla somaliska tjejer. Att det finns en stereotyp bild av vem som kan vara utsatt. Vi kan känna en frustration när vi märker att en ung får sina rättigheter kränkta på grund av hedersnormer men vi möts av misstro för att den personen är etnisk svensk eller ser inte ut som många förväntar sig (verksamhetsansvarig på United Sisters).

Skåne Stadsmission, Unga forum

Stadsmissionens målgrupp är de mest utsatta i samhället. Unga forum är en verksamhet inom Skåne Stadsmission som erbjuder stöd till unga under 25 år och barnfamiljer i form av samtalsstöd, juridisk hjälp, myndighetskontakt och sociala aktiviteter. Verksamheten är gåvofinansierad vilket innebär att de är beroende av fonder och insamlade medel.

En del av Unga forums verksamhet är den öppna mötesplatsen *Enter* för unga tjejer mellan 13 och 20 år. Mötesplatsen håller öppet tre gånger i veckan och har en god bemanning för att klara av att möta upp besökarnas individuella behov och majoritet av de anställda är socionomer. På mötesplatsen erbjuds besökarna aktiviteter utifrån deras egna önskemål exempelvis anordnas läxhjälp, matlagningskvällar och körkortsteori. En annan del är det rättighetsbaserade arbetet där föreningen bland annat bjuder in andra organisationer för att prata om kroppen, sexualitet och privatekonomi och där föreningen även för samtal med besökarna.

Vi jobbar mycket med sex och sexualitet, vi har bra kontakt med ungdomsmottagningen, ett tag pratade vi mycket könsstämpning. Vi möter tjejer som ska vara oskuld, då går de med på annat sex som tjejerna kanske inte vill. Ungdomsmottagningen är väldigt bra och det är en del av vårt arbete, att slussa vidare till andra. Resursteam heder är också bra. Vi försöker stärka ungdomarna och uppmuntra att ringa själva också till olika ställen om de känner behov (enhetschef på Stadsmissionen).

Unga forums personal gör en del orosanmälningar till socialtjänst och har ibland kontakt med kuratorer och skolsköterskor. Föreningen arbetar med vikten av att våga fråga, de har erfarenhet av att unga besökare som upplever problem gått obemärkta förbi av skolans personal. Besökarna beskriver också att de inte har förtroende eller känner rädsla för att kontakta myndigheter.

Här jobbar vi med att skapa förtroende i en bemlik miljö. Tjejerna deltar efter egna premisser och måste inte berätta allt direkt. Vi anmäler om vi hör om missförhållanden men vi gör aldrig något bakom ryggen på någon. Det handlar mycket om att bygga förtroende vilket är frivilligsektorns styrka (enhetschef på Stadsmissionen).

När föreningen kommer i kontakt med hedersnormer är det mestadels tjejer via mötesplatsen *Enter* men ibland även utövare och HBTQ-personer. Exempel på hur verksamheten uppmärksammat hederskontroll är kontrollerande anhöriga, restriktioner i vem flickorna får dejta eller flickor som har en förväntad eller planerad make. Troligtvis kommer inte personalen i kontakt med de mest utsatta och kontrollerade, men har erfarenhet av situationer där det är komplex som när individen själv inte upplever att det lever i en hederkontext.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Föreningen menar att socialtjänsten behöver bli bättre på att se deras kompetens och nyttjar den på ett bättre sätt. De menar att socialtjänstens arbete kan gynnas om de nyttjar det förtroende som besökarna i många fall får för föreningens personal.

Föreningen vittnar om att de ser konsekvenser av den bostadsbrist som finns i Malmö. En utsatt målgrupp är papperslösa som bor på skyddat boende där bristen på bostäder är påtaglig. Men också för andra grupper där individer trots en problematisk situation hemma inte kan flytta hemifrån. Eller att individer som fått en placering med en kort framförhållning får flytta och uppräckta från en trygg boendemiljö.

Ensamkommandes förbund, våga snacka

Ensamkommandes förbund började som en aktivitet 2012 och som en organisation 2013. Det var ensamkommande unga själva som organiserade sig. Malmö är den enda orten där föreningen har kontor med flera anställda och en mötesplats. På mötesplats Otto har de cirka 50 besökare varje dag. Det finns de som kommer ofta med det kommer också nya besökare varje dag.

Vi kan se alarmerade signaler men då kan vi se till att vara en trygg plats och hjälpa till att hitta rätt vårdkontakter (medarbetare på Ensamkommandes förbund).

Under sommaren 2018 startade förbundet projektet *Våga snacka* med hjälp av medel från Länsstyrelsen Skåne. Projektet har som syfte att motverka den utbredda psykiska ohälsan bland unga asylsökande och nyanlända. Genom samtalsgrupper och infoträffar med teman om psykisk- och sexuell hälsa samt alkohol och narkotika öka medvetenheten och möjligheten att förebygga psykisk ohälsa bland deltagarna. Det finns även utrymme för individuella stödsamtal och studiebesök på till exempel ungdomsmottagningen. Projektet ska minska glappet mellan vårdinsatser och målgruppen. Personalen kan även följa med till socialtjänsten, polisen eller andra myndigheter.

Projektledaren för *våga snacka* berättar att det är många som lever med olika former av utsatthet där hedersnormer kan vara en del. Ensamkommande kan vara en sårbar grupp då det är få runt personen som känner till ens tidigare liv.

De flesta är ganska ensamma. De lever i två världar, online med familjen och i den fysiska världen i Sverige. Det kan vara ångestfyllt att hantera dessa parallella världar. Den unga har kanske lämnat hemlandet på grund av att hen inte vill leva som samhället vill, till exempel gifta sig med någon, eller vara familjeförsörjaren. Det är stort att lämna sin familj, en del känner skuld och skam att inte ha fått uppehållstillstånd eller att inte ha fått familjeåterförening (medarbetare på Ensamkommandes förbund).

Föreningen har en medlem som är öppen med sina egna erfarenheter av våld och kontroll. Hon hjälper många andra tjejer som utsatts för kontroll. Personalen får även vittnesmål från manliga medlemmar att de upplevt eller upplever hedersrelaterat förtryck och våld i sina ursprungsländer och i Sverige. Vad gäller skyddat boende så finns det medlemmar som väljer att stanna i Malmö trots att det finns en hotbild. De anställda menar att det är för att individerna har ett viktigt socialt sammanhang här som de inte vill förlora.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Föreningen efterlyser mer kunskap om hedersnormer hos Migrationsverket och om *bacha bazi*, så kallade dansande pojkar, samt att denna typ av utsatthet kunde vara tillräcklig grund för att få uppehållstillstånd. De märker även av kunskapsbrister bland andra yrkesgrupper som får konsekvenser för utsatta individer.

Många vittnar om att det finns en förställning från majoritetssamhället att de lever med hedersnormer. Det görs antaganden om att ensamkommande är utsatta. När de vet det så aktar personerna sig för att bekräfta det. Det varierar mycket med vilken kunskap yrkesverksamma har (medarbetare på Ensamkommandes förbund).

RFSL Rådgivningen Skåne

RFSL har ett nationellt förbund i Stockholm och lokalföreningar runt om i landet. RFSL Rådgivningen Skåne är föreningens professionella del som har som mål att arbeta för en god hälsa för HBTQ populationen i Skåne.

Föreningen erbjuder utbildningsinsatser till yrkesverksamma, HaBiTat Q som är en fritidsgård för HBTQ-ungdomar samt en sexual terapeutisk mottagning tillsammans med RFSU som tar emot personer på remiss från sjukvården. Det finns en stor efterfrågan på samtalsstöd och väntetiden är sex månader.

Föreningen driver ett projekt där de informerar nyanlända om hur det är att vara HBTQ-person i Sverige, detta finansieras med TIA medel från Länsstyrelsen. RFSL Rådgivningen Skåne har tidigare drivit ett projekt om hedersrelaterat våld riktat mot HBT-personer. Detta resulterade i en skrift kring hur det är att leva med hedersnormer som HBT-person.

En KBT-terapeut berättar att de inte mött någon som inte på ett eller annat sätt har fått hantera hedersnormer. Asylsökande kan ha tvingats gifta sig och leva ett liv med upprepade våldtäkter. När de väl flyr till Sverige ska den asylsökande berätta öppet om sin sexuella läggning i intervjuer på Migrationsverket, med risken att bli dödad om hen nekas asyl. Det finns enorma stödbehov hos denna målgrupp menar respondenten.

RFSL möter även personer som är födda och uppväxta i Sverige som upplever hedersförtryck på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet. Föreningen upplever inte att de utsätts för samma omfattande fysiskt våld men andra typer av förtryck som att personer som inte får ärvä sina släktingar, inte blir inbjudan till släktmiddagar eller att de får vara med på nåder.

De som är mitt uppe i en livshotande situation med hedersförtryck möter de på RFSL Rådgivningen Skåne mer sällan. Däremot kan de utgöra ett långsiktigt stöd efter att personen lämnat en hotfull kontext och där individen har behovet av att landa i sin sexualitet eller könstillhörighet. RFSL i Malmö arbetar för att de ska få möjligheten att starta en digital mottagning för att kunna möta de som inte kan eller vågar komma till lokalerna.

Under intervjun berättar en anställd att personer som levt med förtryck på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet utvecklar så kallad internaliserad homofobi eller transfobi.

Det är viktigt att tänka på att efter att personen flytt från ett hot så kommer det inre hotet. Personen behöver börja om och lära sig tycka om sin kropp och sexualitet. Behovet av stöd är inte över i och med att de lämnat ett förtryck (medarbetare på RFSL)

Utmaningar och utvecklingsbehov

RFSL Rådgivningen i Malmö ser behov av att utöka insatser till behövande, skydd och stöd för alla som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck oavsett sexualitet eller könsidentitet.

Det behöver pratas om hedersrelaterat förtryck och normer på yrkesutbildningar och universitetet som möter individer som kan vara utsatta. Under intervjun lyfter respondenten att de upplever att problemen ofta lyfts som ett invandrarproblem men att detta bör problematiseras.

Sammanfattade utvecklingsbehov

Nedan listas sammanfattande utvecklingsbehov utifrån kategorierna, upptäckta utsatthet, uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck, utveckla värdegrundsarbetet, utveckla det befintliga stödet och förebygga framtida våld.

Utvecklingsbehov

Upptäcka utsatthet

- **Öka kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.** För att fler ska kunna upptäcka utsatthet krävs kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, hur det yttrar sig och dess konsekvenser. Personal i Malmö Stads verksamheter såsom skola, förskola, daglig verksamhet, arbetsmarknadsinsatser, fritidsverksamhet och kulturverksamhet behöver kunna se tecken på förtryck och våld och känna sig trygga i att göra orosanmälningar till socialtjänsten. Den kunskap och kompetens som finns hos PI, RTH och Kompetenscentrum bör tas tillvara men kan kompletteras med ytterligare utbildningsinsatser.
- **Fråga om våld och utsatthet.** Elevhälsan kan fråga alla elever i samband med hälsosamtal. Även annan personal inom ovan nämnda verksamheter behöver kunna se tecken och vara bekväma i att ställa frågor och hänvisa rätt.
- **Upprätta styrdokument.** Lokala handlingsplaner med checklistor om hur man kan uppmärksamma begränsningar och våld, vilken funktion som ansvarar för vad samt vilken hjälp som finns att tillgå inom olika verksamheter kan behöva upprättas. Handlingsplanerna borde kunna samordnas med andra dokument exempelvis handlingsplaner för likabehandling.
- **Utveckla kunskap som arbetsgivare.** Malmö stad har 26 000 anställda och bland dessa finns såväl utsatta som våldsutövare. Medarbetare som är utsatta har samma rätt till hjälp som andra. Chefer och HR-konsulter behöver ha kunskap om vilka insatser som finns och medarbetare behöver känna till vart man kan vända sig för råd och stöd.

Uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck

- **Prata om hedersförtryck.** För att motverka och upptäcka hedersnormer behöver ämnet synliggöras och tas upp till diskussion i olika verksamheter som nämnts ovan. Det behöver finnas en tydlighet där personal benämner vad hedersvåld är och exemplifierar hur det kan komma till uttryck.

- **Inkludera hedersvåld i enkätstudier om trygghet och hälsa.** Få in frågor om våld i nära relationer och hedersnormer i systematiskt förebyggande arbete såsom CTC. Inkludera frågor om våld inom familjen i enkäter och studier såsom exempelvis Ung Livsstil.
- **Inkludera hedersförtryck i andra utbildningar om mänskliga rättigheter.** Malmö stad bedriver ett aktivt arbete som arbetsgivare avseende barnrätt, jämställdhet och antidiskriminering. I de utbildningar och föreläsningar som staden arrangerar bör frågor om hedersförtryck inkluderas. Det är viktigt att staden säkrar att förtryckande normer inte förekommer i verksamheterna.
- **Synliggör koppling mellan hedersvåld, kriminalitet, missbruk och psykisk ohälsa.** Personal som arbetar i verksamheter som träffar individer med denna problematik kan behöva ökad kunskap om sambanden.
- **Dokumentera hedersvåld.** Det behövs tydligare dokumentation av barn- och tvångsäktenskap samt annat våld med hedersmotiv. Inventeringen visar att dokumentationen och uppföljningen skulle kunna förbättras. Detta skulle kunna hanteras genom att föra in uppgifter i det befintliga systematiska kvalitetsarbetet. För att möjliggöra det kan det införas nya aktualiseringsorsaker i Pro capita och i elevhälsans statistiksystem.

Utveckla värdegrundsarbetet

- **Utveckla värdegrundsarbetet i skolan.** I inventeringen framkommer att hederstänkande är normaliserat i vissa områden och skolor. Värdegrundsarbetet inom skolan kan utvecklas och intensifieras. Elevers inställning till rättigheter kan också mätas kontinuerligt för att kunna rikta insatser där de behövs och följa utveckling över tid.
- **Systematiskt värdegrundsarbete inom verksamheter som riktar sig till barn och unga.** Ett komplement till skolans värdegrundsarbete kan vara att arbeta med rättigheter inom andra verksamheter som riktar sig till unga såsom fritidsgårdar och allaktivitetshus. Det arbete som görs kan systematiseras och följas upp.
- **Inkludera hedersförtryck och våld i nära relation i nuvarande föräldrastöd.** Behovet av tidigt föräldrastöd är återkommande i inventeringen. Befintliga arenor kan vara familjecentraler, allaktivitetshus, familjerådgivarna och Integrationscenter.
- **Arbeta med värdegrund inom SFI och på Integrationscenter.** Tidigare projekt kring sexuell hälsa på SFI kan vara en inspiration till framtida insatser. Arbetsmarknadsinsatser

är arenor där värdegrundsarbete kan bedrivas. Frivilligorganisationer är också viktiga aktörer som kan arbeta med normer och värderingar.

- **Motverka inneslutning.** Segregation som bidragande faktor till hedersförtryck framkommer i flera intervjuer. Särskilt fokus behöver riktas på insatser där hedersnormer kan utmanas. Projektet mammakraft lyfts som ett exempel, kvinnoföreningar, allaktivitetshus och familjecentraler kan vara andra arenor, liksom arbetsmarknadsinsatser.

Utveckla det befintliga stödet

- **Främja samsyn och samverkan.** Behovet av gemensam syn på hedersrelaterat våld och förtryck och samverkan mellan olika verksamheter, förvaltningar, myndigheter och de frivilliga organisationerna är något som framkommer i alla intervjuer. Det finns behov av ett aktivt arbete med att hitta en metod för samverkan. Här bör undersökas om det finns goda exempel på samverkansmetoder som praktiseras någon annanstans eller på något annat område som Malmös socialtjänst och skola kan använda. Eventuellt skulle de konsultationsteam som finns för andra frågor kunna vara en lämplig modell.
- **Skapa goda förutsättningar för socialsekreterare.** Att arbeta med frågor som rör det mest privata i familjer och om våld mot barn och vuxna kan vara påfrestande. Det kan handla om liv och död och det kan finnas en oro för att göra fel. Att socialsekreterare får handledning och möjlighet att reflektera över sitt arbete och hur man kan utveckla det är därför viktigt. Personal behöver känna sig trygga i att handlägga hedersärenden och goda exempel behöver spridas i verksamheten.
- **Se alla i familjen.** För att insatser ska bli effektiva behöver socialtjänsten ta i beaktande alla i familjen. Oron för småsyskon är vanligt hos unga som erbjuds skyddat boende. Det är viktigt att ha ett holistiskt perspektiv för hur verksamheter kan jobba med alla i familjen, den som utsatts, föräldrar och syskon.
- **Förstärk det långsiktiga stödet.** Långsiktigt stöd lyfts i flera intervjuer som ett område som behöver utvecklas. Kvinnojourer och de kommunala boendena erbjuder viss kontakt efter skyddat boende. En verksamhet med kontaktpersoner kan vara ett komplement för att minska ensamheten.
- **Bostad efter skyddat boende är en utmaning.** Här skulle samarbetet med fastighetsägare kring att avsätta vissa lägenheter till våldsutsatta kunna utvecklas vidare.
- **Öka tillgången till mobilt stöd.** Bredda Resursteam heders åldersgrupp för att ge fler tillgänglighet till stöd.

- **Säkerställ tillgång till anpassat stöd och skydd.** Stödet till grupper som har behov av extra samhällsskydd såsom personer med funktionsnedsättning kan utvecklas vidare. Se över former för att erbjuda skydd och lämpliga boenden.

Förebygga framtida våld

- **Utveckla metoder för familjearbete på olika nivåer.** Socialtjänsten är i behov av verktyg och kunskapsbaserade metoder i mötet med familjer som lever i en hederskontext.
- **Förhindra att våldet förs vidare.** Uppmärksamma barn och unga som har bevittnat våld och erbjuda insatser för att de ska få bearbeta egna trauman som annars kan leda till egen våldsanvändning och annat destruktivt beteende.
- **Erbjud stöd till Malmöbor som upplever press från omgivningen att kontrollera, begränsa eller straffa.** Utveckla informationsinsatser om vart de kan vända sig för stöd. Utveckla stödinsatser med särskilt fokus på föräldrar.
- **Inkludera arbete mot hedersnormer i insatser till unga med annan våldsproblematik.** För att förhindra framtida våld i nära relationer kan insatser riktas till exempelvis unga män som umgås i kretsar där det förekommer våld, eller personer som misstänkts för andra brott såsom unga som dömts exempelvis till samhällstjänst.
- **Utveckla metoder och verktyg för att utmana maskulinitetsnormer.** Insatser som görs bör vara beprövade och ta i beaktande den kollektiva strukturen i familjen.

Referenser

Baianstovu R., Strid S., Chintio H., Särnstedt E.& Enelo, J-M. (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar, Del I Sammanfattning av den kvalitativa och den kvantitativa delstudien i Malmö*. Malmö Stad. www.malmo.se hämtad 2019-04-18

Malmö Stad (2017), *Ung Livsstil*.

malmo.se/Kommunpolitik/Organisation/Forvaltningar/Fritidsforvaltningen/Ung-livsstil-Malmo, hämtad 2019-04-29